

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. I 19 **a** är bst borta t. v. om hst. 28 **e**, 45 **e** och 52 **e** äro säkra. 27 **n**, 38 **n**, 41 **n** och 77 **n** ha bst endast t. h. om hst. 66 **y** är säkert. — Bureus: I F a 6 utsättes endast ett sk (efter 48 **l**); 25 **a** saknas; 28 **i**; 45 **i**; 52 **i**. — Aschaneus: Mellan 4 **f** och 5 **r** insättes ett **a**; sk saknas efter 22 **a**, 27 **n**, 31 **n**, 38 **n**, 43 **k**; sk i inskriftens slut. 25 **a** saknas; 28 **i**, 45 **i**, 52 **i**; 55 **i** saknas. — Rhezelius: 25 **a** saknas; 28 **i**; 45 **i**; 52 **i**; sk i inskriftens slut. — Hadorph och Helgonius: 28 **i**, 45 **a** (med bst endast t. h. om hst), 52 **i**; sk saknas efter 74 **i**. — Dybeck: I texten insättes ett **i** mellan 3 **a** och 4 **f**; på bilden är namnet emellertid riktigt läst. Mellan 12 **l** och 13 **r** insättes ett **t** (även på bilden); 28 **i**, 45 **a** (med bst endast t. h. om hst), 52 **i**; sk saknas efter 74 **i**.

Skrivningen **kunilr** återger säkerligen det från hela Norden kända kvinnonamnet *Gunnhildr*. Det är belagt i följande uppländska runinskrifter: L 40 Kumla, Över Grans sn, L 316 Härnevi, Bro sn, L 553 Näsby, Odensala sn, L 760 Vallby, Holms sn. Namnet är under medeltiden »ganska vanligt» (Lundgren-Brate).

Formen utan **t** i U 288 visar överensstämmelse med medeltida skrivningar (*Gunniller*, *Gunnillir*).

Dijkman (a. a.) anmärker till detta namn: »För *Kueilr* har Wexionius uthi sin descript. Svec. *Gunilr*, det jag ock bifaller, ty fast ordet begynner med *K*. tycks det likväl böra hafwa lenare liud, genom vårt *G*. hwilket ord *Gunilr* fins på andra Stenar, och är så mycket som vårt qwinfolcks namn, Gunila.» — I *Gunni* ingår förleden av moderns namn. Om *Gunni* se U 280 och Sö 188.

Ristningen hör avgjort till Öpirs allra vackraste. Redan Dijkman framhåller, att denna »Steens Figur är mycket wäl ritader med en Orm-liknelse, hafwandes hufwud med öron, och öfwerst på ett tredubbelt Kors artigt och nätt ristat.»

289. Vik, Hammarby sn.

Pl. 181.

Litteratur: B 1129, L 424. J. Bureus, F a 6 s. 96 n:r 19 (Aschaneus), s. 166 n:r 19 (Rhezelius), F a 5 n:r 180; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 177 f.; H. O. H. Hildebrand, Skrivelse till VHAkad. den 24/7 1866 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 10; E. Brate, Berättelse öfver en resa sommaren 1903 för undersökning och afbildning af runinskrifter (ATA), Anteckningar 1904 (ATA).

Äldre avbildningar: Helgonius och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 1129); Brate foto 1904 (ATA); J. E. Anderbjörk foto 1937 (ATA).

Runstenen står nu rest vid södra kanten av landsvägen Pickhus—Torsåker, 450 m. NNÖ om Hammarby apotek (Pickhus), 15 m. V om en statarstuga.

Inskriften var känd av Bureus genom uppteckningar av Aschaneus och Rhezelius. Aschaneus anger stenens plats vara »Vti Wikebo tädh i Hammarby S.» Hos Rhezelius finnes endast uppgiften »På Sarkophagen». *Ransakningarna*: »På Wijks Egor finnas ock 3. Runastentar medh Runaskrift rijtade.» Peringskiöld, som i *Monumenta* 3 ägnar inskriften en utförlig behandling, anger stenens plats sålunda: »Den andra Gäldsbacken i Wijk, wid Wikebo tät, i Hammarby Sochn.»

Då H. Hildebrand sommaren 1866 reste i Hammarby, kunde han ej finna stenen, och även Dybeck sökte den förgäves. Troligen åsyftas denna runsten i ett meddelande på ett kort till Riksantikvarien den 26/11 1899 (ATA): »Vid Hammarby gård eller torp i Upland (Sthlms Län), hörande till Grefve Wachtmeister på Wik, har boställsinnehafvaren, en f. d. dragon, numera fjerdingsman, funnit en runsten, hvilken f. n. ligger, men anses böra resas. Närmare omständigheter känner icke [undertecknat] Lindström.»

I sin »Berättelse» 1903 lämnar Brate följande upplysningar om U 289: »Runstenen fanns vid västra kanten af landsvägen ej långt från infartsvägen till Skälby. Runstenen hittades för omkring 20 år sedan och anmäldes för en 12—15 år sedan af fjärdingsman C. E. Vigg i nordiska museet vid Drottninggatan, där 'professorn' bad att få en afskrift af ristningen. Aftal träffades af mig med fjärdingsman Vigg om att resa runstenen.» Brate uppger (»Anteckningar» 1904), att stenen »restes 1904 på kgl. vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens bekostnad». Om runstens plats och tillstånd meddelar han följande: »Runstenen står nu rest på Viks gårde ungefär midt emellan Pikhus och Vik invid landsvägens norra sida, midt emot en stuga, som är dragonboställe. Toppstycket ligger löst ofvanpå. Vid resningen har stenen blifvit bräckt itu genom en remna, som går omedelbart ofvan **h** i **hulm[fast]r** och straxt nedom stafven till **u** i **hulmkir**.»

Det av Brate omtalade lösa stycket söktes förgäves 1936. Följande år flyttades stenen efter anhållan av vägdistriktet till sin nuvarande plats, på andra sidan vägen, 7 m. SÖ om den gamla platsen. Icke heller vid detta tillfälle kunde det ännu år 1904 bevarade fragmentet återfinnas. Runstenen lagades 1938.

Ljusgrå granit. Höjd 1,62 m. Den buktade ristningsytans bredd är 0,95 m. Genom en svår flagring har inskriftens början, nedtill t. v., gått förlorad. Stenens övre del är avslagen och förlorad. Det bevarade partiet av ristningen är djupt och kraftigt hugget.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter äldre läsningar):

... **r** × **auk** **hulm[fastr** × **litu** × **risa** **stina** × **iftir** ×] **hulmkir** × **fapur** × **sin** **trink** **hifan**
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

...ok *Holmfastr letu ræisa stæina æftir Holmgæir, faður sinn, dræng hæfan.*

»...och Holmfast läto resa stenarna efter Holmger, sin fader, en duglig man.»

Till läsningen: 3 **u** har bst ansatt ovanligt långt ned på hst; efter 8 **m** är stenen avslagen. Av 31 **r** återstå endast två korta stycken nedtill, och av 32 **h** är endast undre delen bevarad. 33 **u** har förlorat övre hälften. 37 **i**, 49 **i** och 53 **i** äro ej stungna; sk efter 43 **r** är skadat. — Aschaneus: Sk efter 4 **k**; sk saknas efter 26 **a** och 31 **r**; 37 **a**; 38 **r**; sk saknas efter 38 **r** och 43 **r**; sk efter 56 **n**. — Rhezelius: Sk efter 4 **k**; 5 **h** saknas; runorna 16—24 borta; sk efter 46 **n**; 47—56: **trinkifan**+. — Hadorph och Helgonius: Sk saknas efter 13 **r**; runorna 16—24 borta; sk saknas efter 31 **r** och 43 **r**. — Brate: »Inskriftens första namn är förstördt så när som på det slutande **r** och var så redan i B 1129. Ett snedt kors följer därefter som skiljetecken och därpå **auk** utan följande skiljetecken. Uti de följande orden **hulm[fast]r** och **li[t]** utan skiljetecken emellan saknas runorna inom [], emedan motsvarande delar af stenen äro borta. På högra sidan står efter **[ift]ir** tydligen ×, såsom ock efter **hulmkir**. Huruvida däremot skiljetecken finnes efter **fapur**, är ovisst; en fördjupning kan varsnas, som liknar de två nedre korsarmarna.»

Om namnet *Holmfastr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100, och om *Holmgæirr* se U 210. De båda namnen ge ett exempel på variation.

hifan är ack. sg. mask. av det fornsvenska adj. *hæver*, isl. *hæfr*. Det är ett s. k. möjlighetsadj. (**hæbia-*) till isl. *hafa*, med grundbetydelsen 'värd att hava' (Hellquist). Ordet är vanligt i svenska och norska dialekter och betyder där 'duktig, rask, stolt' o. dyl.

Bureus översätter inskriften (F a 5) efter Rhezelius' läsning: »... et (H)ulmFastus fecerunt lap. hunc in mem. HulmiGeiri patris sui Trininga Domini?» Frågetecknet gäller de två sista orden. Uppenbarligen har Bureus tänkt sig, att dessa kunde syfta på det närbelägna *Tryninge*.

Peringskiöld behandlar inskriften i *Monumenta* 3: »Den Andra gårdsbacken i Wijk, vid Wikebo tät, i Hammarby Sochn, wisar oss nogra sönderslagne Monumenter, ibland hwilka

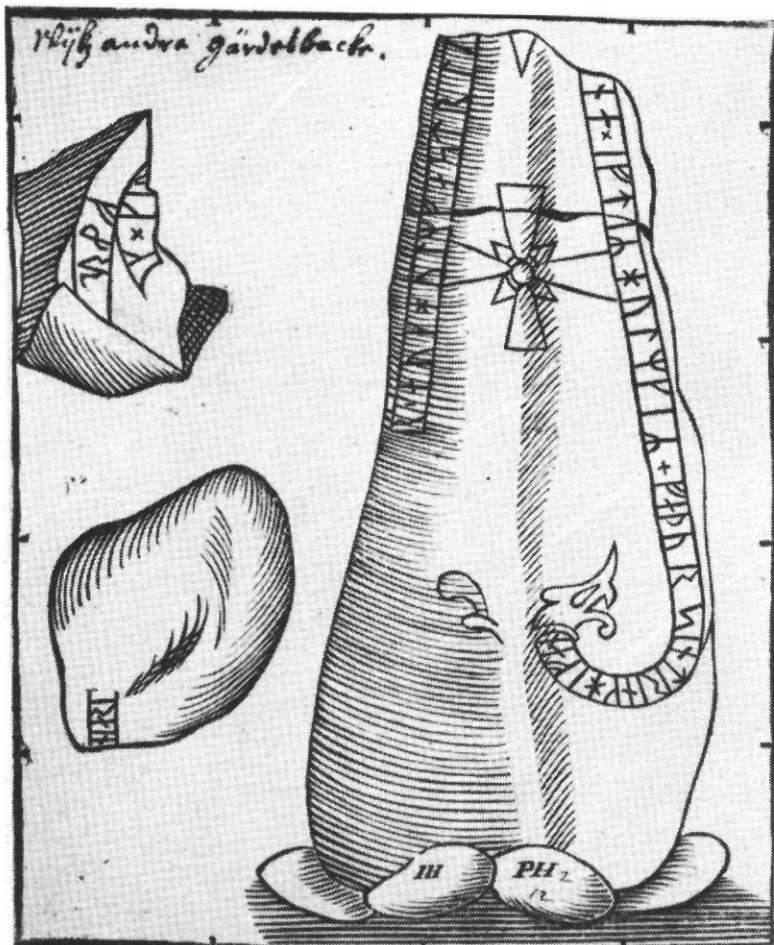

Fig. 296. U 289—291. Vik, Hammarby sn.
Efter B 1129.

qwämlig eller³ skickelig Man, hwilken ännu i Norrlanden kallas En onycke häfwer eller häflig, thet är, En anseelig, stält eller stätelig Herre. Ordet $\uparrow R|T$ *Tring*, som elliest på de äldsta monumenter skrifwes $\uparrow R|P$, gifwer också tilkänna Holmgers förnäma Höghet, emedan Den titulen fordom allenast tilhört mächtige Konungar, förnäma Rådspersoner och tappra Krigshöfdingar och hieltar samt drengwulne hieltinnor, som på annat ställe widlyftigare af mig uthfört och bewijst är.» Därefter följa 7 rader, som visserligen äro överstrukna, men ändå förtjäna att citeras: »Men skulle nogon willia af denna Wijks Runsten wrijda **Tring hifan** genom en twungen *lectur* til *tringhi Fan*, och uthtyda det *trygger emot Fan*, Herren Gud Oden, det må han til mongens högsta förundran, dock mest till allas flata åthlöije, fritt försökia.» Även »Orthographien med **n** uthi **tring**» behandlas av Peringskiöld. Den »undervisar oss här klarligen att $\uparrow R|P$ eller $\uparrow R|T$ är Substantivum Dreng Strenuus Heros och icke adjectivum trygger; för- uthan det att här af också kan aftagas detta Monuments ålder ej wara så hög som de andra, hwilka altijd more græcorum hafwa uthlåtit **n** framman för **g**, sosom uthi **trig** för **tring**, **lgi** för **Ingi**, **Vikigr** för **Wikingr** %.»

Inskriften omtalar, att *stenar* rests efter Holmger. Vilken (eller vilka) detta syftar på vid sidan av U 289, kan ej med bestämdhet avgöras. Peringskiöld antar, att några fragment, som vid hans besök lågo vid sidan av U 289, utgöra rester av en, eller flera, med denna runsten sammanhörande ristningar, se U 290 och 291.

allenast den större Runstenen är nogorlunda til Skrifften behollen, den både Antiquarien H. Mårten Ascanius, och Jon Håkansson på särskilte tijder afskrifwit, samt Secret: Hadorphius med Antiq:tets Ritaren Petrus Helgonius afritat med sin rätta Runeskrift, hwilken iag samma gång med Hadorphio fölliachtig sanfärdeligen som effterföllier befan, tillaggiandes nu yttermehra dess wederbörliche uthtydning.» Efter läsningen följer så en översättning till svenska (och latin): »--- r och Holmfast låtho reesa Stenar effter Holmker sin fader, som war en skickelig Krigshiälte.»

Inskriften, särskilt de två sista orden, kommenteras utförligt: »Att några särskilte Stenar warit fordom till ähra och åminnelse upreeste effter denna Holmger, wisar oss ordet **Stina**, af hwilka hoosfogade afbrott uthan twifwel qwarlemnade äre, gifwandes tilkänna att vår Holmger hafwer warit en stoor och mächtig Man, hwilken Sönerna sielfwa til ähretitul kalla **Tring hifan**, *Hervem Strenuum, vel Virum hilem* en förfaren¹ krigshielte; Ty **hifur**, som elliest i Membranis skrifwes **hæfur** eller² **heifur**, är habilis, aptus, idoneus, conveniens, decens, en höflig nyttig be-

¹ Ovanför det sista ordet, som är överstruket, är tillagt: »skickelig».

² Över raden: »och uthtalas».

³ Det sista ordet är överstruket; över raden är tillagt: »och til alt godt».